

tokról kimutatott zenetörténeti cikkekre gondolok (124–131.; 238. l.), hanem különösen a hazai többszólamú zenei emlékekről szóló tanulmányokra: *Többszólamúság a középkori Magyarországon*, különösen pedig a gazdag dokumentációval ellátott *Többszólamú zenénk emlékei a 15. század első feléből* (151–196. l.). A püspöki és főúri rezidenciák, a gyulafehérvári fejedelmi udvar és a városok tizenhatodik századbeli zenei műveltségét épp azért minősítették eddig gyökeretlennek még a hazai zene-történészek is, mert kétségesnek tűnt a polifón muzsikának mint zenei praxisnak akárcsak viszonylagos elterjedése is. Nos ebből a szempontból nézve is felbecsülhetetlenek Rajeczky Benjamin idevágó adatai. Úgy érezzük, hogy Bartha Dénes zenetörténésznek 40 évvel ezelőtt megfogalmazott ítélete („a fejedelmi udvar reneszánsz muzsikája import jellegű és hatás nélküli volt”) most már kiegészítésre szorul: az iskolázott réteg (akár külföldön, akár itthon tanult!) nemcsak ismerte, de énekelte is az Európa-szerte ismert közkezen forgó polifón alkotásokat. Rajeczky kutatásai feltárták a későbbi évtizedek reneszánsz zenekultúrájának hazai gyökereit, és kijelenti: „... a literatus réteg egy része a hangszeres többszólamú zenében is otthonos volt.” (149. l.)

Közel 20 éve annak, hogy Kodály Zoltán meghívta Rajeczkyt az Akadémia Népzenekutató csoport helyettes vezetőjévé. Az ő szellemében dolgozik mindmáig. Hogy milyen széles körű a tudományos tevékenysége, bizonyítja a kötet végén található bibliográfia, a zenetudós életműve.

Barlay Ö. Szabolcs

Ruffy Péter: Bujdosó nyelvemlékeink a Tihanyi Alapítólevéltől a Bori Noteszig. Bp. 1977. Móra Ferenc K. 165 l.

Ruffy Péter a kisműfajok mestere. Író, újságíró, ahogyan könyvében magáról nyilatkozik: „újságok betűvetője”, akinek tolla alól bőséggel kerülnek napfényre riportok, karcolatok, kisregények, útiélmények. Jól dokumentált írásai-ban megbízható tájékoztatást kapunk, mivel ismeri és kritikával használja a témáról írt szakirodalmat, és nem sajnálja a fáradságot, hogy saját kutatásaival is hozzájáruljon meggyökeresedett tévedések kiigazításához, félig ismert tények, tisztázatlan problémák megoldásához. Az átlag-

olvasó és a szakember egyformán haszonnal és élvezettel olvashatja cikkeit.

Ezek jelen kötetének is erényei. Benne az ifjú olvasókat hívja „megtanulni anyanyelvünk regényét”. Bár szerényen azt írja, hogy ehhez a munkájához nem kutatót sokat, hanem csak a feltárt kincset hordta egybe, lépten-nyomon kitűnik, hogy nemcsak a szakirodalmat ismeri jól, hanem sokat fáradozott, hogy személyes kapcsolatot létesítsen a kérdések specialistáival, legfőbbképpen pedig magukkal a dokumentumokkal.

Könyve jól megírt ismeretterjesztő munka. Címe talán túlságosan riportszerű. A tizenöt kérdés közül ugyanis csak a Tihanyi alapítólevél, a *Halotti beszéd*, az *Ómagyar Mária Siralom* és Anonymus Gestája sorolható a szórvány-, illetve a szövegemlékek szokványos kategóriájába. A többi fejezetben (de már Anonymus Gestáját is történeti műként ismerteti!) művelődésünk, irodalmunk, költészetünk, történetünk egy-egy nem kevésbé fontos tárgyi emlékeről beszél, azok keletkezéséről, történetéről, értelmzéséről, értékeiről írt, vagy portrét rajzol. Mátyás király corvinái a magyar reneszánsz „bujdosó”, sokáig lappangó, nagyobb részben megsemmisült emlékei, de nem nevezhetők nyelvemlékeknek. Az első nyomtatványokról, Balassi Bálintról írt tájékoztatása irodalomtörténeti vontakozású és jellegű írás.

Érdekes nyelvészeti dolgozatot olvashatunk a kötetben a magyar és finnugor nyelvek rokonságáról Sajnovics Jánossal kapcsolatban. Kazinczy Ferenc *Fogságom naplója* c. munkájáról készített tanulmánya megintcsak irodalomtörténeti tárgyú. Érdekes Ruffy Péter könyvében a Petőfi Sándornak Emich Gusztávval kötött szerződéséről, annak sorsáról tájékoztató írása. Fájdalmasan izgalmas, amit Arany János írásainak Budapest ostroma alatti pusztulásáról előad, de még inkább az a Radnóti Miklósról és Noteszéről szóló emlékezés.

Mennyire igaz van a szerzőnek, hogy a különös véletlen mentette meg azt, ami emlékünk nyelvünk régi múltjából, hajdani rovásírásunkról, régi költészetünkéből és irodalmunkról megmaradt. És nemcsak a régi múltról mondhatjuk ezt el: a *Fogságom Naplója* több, mint 100 esztendeig „bujdosott”; Petőfi Sándor kiadói szerződése csak 1970 végén került Magyarországra, a *Bori Noteszt* a véletlen hozta napfényre az abdai tömegsíróból! Milyen gazdag az „elvesztett” magyar irodalom csupán azoknak az

adatoknak alapján, melyek róla szólnak! Mit hoz még napfényre belőle a tervszerű kutatás vagy a véletlen? Nem lenne-e hasznos az ismert adatokat legalább összegyűjteni, megírni elveszett, „bujdosó” költészetünk, irodalmunk történetét?

Varga Imre

Fónagy Iván: *Füst Milán: Öregség – dallamfejtés*. Bp. 1974. Akadémiai K. 220 l., 1 hanglemez.

Két tudományterület között áll Fónagy Iván munkája: a szerző fonetikus, de a munka célkitűzése poétikai-stilisztikai jellegű. Már *A költői nyelv hangtanából* c. munkája (1959) azzal foglalkozott, hogy a versek sajátos hangviszonyait vizsgálta, elsősorban olyan jelenségeket, amelyeket eléggé elnagyoltan *hangszimbolika* nével szokás illetni. Fónagy eszközfonetikai iskolázottsága elsősorban a hanglejtés vizsgálatában nyilvánult meg, munkatársával írott monográfiája (Fónagy Iván – Magdics Klára: *A magyar beszéd dallama*. Bp. 1967.) már azt a tételt is tartalmazza, hogy a minden nyelvi közlés akusztikai velejárójaként ismert hanglejtés egyzersmind poétikai-stilisztikai lehetőségeket is tartalmaz. Ezt voltaképpen sosem tagadta a nyelvtudomány és a metrika-stilisztika, mindazáltal a modern, mérési eredményekkel is rendelkező fonetika kínál először lehetőséget e felismerés pontos, megbízható igazolására. Voltaképpen a hanglejtéskutatás közben alakult ki Fónagy felismerő-utánjátszó fonetikai kutatási módszere. Ennek lényege abban áll, hogy valamilyen meghatározott beszédhelyzetben (pl. öröm, harag, játék stb.) veszi fel a szöveget, ennek egyes kisebb egységeit, szavakat vagy szólamokat külön vágja, így mutatja be további kísérleti személyeknek, akik feladata rekonstruálni az eredeti szövegkörnyezetet. Fónagy eredményei szerint ez legtöbbször sikerül: a szavak dallama olyan információt hordoz, amely rekonstruálható, és jelentéssel bír.

Ezek voltak az előzetes feltevések, amelyek alapján és bizonyítására készült a jelen monográfia. A költő Füst Milán *Öregség* c. szabad versét maga a költő olvassa fel, ezt mintegy zenei módon lekottázzák, valamint gondos eszközfonetikai méréseknek vetik alá, és mindezt kiválasztott információs alanyokkal értelmeztetik. Eredményként a vers hangzásának egy mindenre kiterjedő, mintegy 200 lapos elemzése olvasható, alighanem a legrészletesebb ilyen

jellegű vizsgálat. Fónagy ennek során idézi a modern nyelvészeti fonetika több eredményét, néhol utal metrikai és stilisztikai távlatokra is, voltaképpen azonban csak egyetlen fő kérdéssel foglalkozik, az elhangzott vers „dallamának” rekonstruálására és magyarázatára törekszik. Itt igencsak segítségére van két körülmény: Füst Milán igen szuggesztív, a költői előadások átlagához képest is eksztatikus, véletek között ingadozó, nagy hanghatásokkal és a vers metrikai felépítését érzékeltető szünetekkel dolgozó előadásmódja; valamint az a körülmény, hogy a szabad versnek természetesen egyéni „dallama” van. A verset felolvasta egy igen gondosan beszélő nyelvész (Lőrincze Lajos) is, így mintegy a „köznyelvi” dallamérzést is megpillanthatjuk. Mivel Fónagy szerint a vers hangszövege „dallam”, az egész művet átszövik a zenei analógiák, párhuzamok, és maga a „dallamkottázás” is ilyen jellegű kísérlet.

Ami a konkrét elemzést illeti, a nagyon jól választott példa és előadó igazolják a szerző előfeltevéseit. Azt már a korábbi magyar szakbírálat (elsősorban irodalomtudósok, ritkábban nyelvészek) hangoztatták, hogy amit Fónagy mindeme jelenségek magyarázataként említ (hangszimbolika, nem egyszer freudista indokolással), bizonyos fókig kétséges. A jelen munkában még mindig megtaláljuk e megoldást, túlzásai nélkül, és maga a szerző állapítja meg, hogy a hanglejtésnek jelentést feltételezni olyan nehéz téma, amelyben még igen sok további vizsgálatra van szükség. A mégoly részletes interpretációt sem érzi befejezettnek. A mű *in medias res* indul, a versről semmilyen irodalomtörténeti vagy poétikai áttekintést nem kapunk, és a megemlített párhuzamok is csak az egyes részletjelenségekhez társulnak, ily módon azok sem mindig általánosíthatók. A monográfia *esettanulmány*, és ilyen módon igazán pontos, hasonló további munkák előlegezője lehet. Manapság, amikor ismét megnőtt a költészet és általában a nyelvi közlés auditív vonásainak fontossága (és költők versmondása hanglemezek százain, hangszalagok ezrein férhető hozzá), nyilván sok hasonló munka születik majd.

Fonetikai szempontból Fónagy főként a „dallam” néhány összetett jelenségét hangsúlyozza: a hanglejtés-metaforát és a komplex dallamok meglétét. Előbbin azt érti, hogy egy szólam hanglejtése valamilyen más szólam hanglejtését követi (pl. szomorúság érződik egy semleges mondatból), utóbbiban pedig az egyszerűre többféleképpen (pl. állító és kérdő